

Тормозът вкъщи срива жертвите психически

Домашното насилие е нарушаване на основни човешки права

Зина СОКОЛОВА

Д-р Петър Топуров е доктор по гражданско и семейно право, асистент в Института за държавата и правото при БАН и хоноруван преподавател в Юридическия факултет на Софийския университет. Води упражнения по семейно и наследствено право от 2021 г., а от 2023 г. – и по облигационно право. Освен академичната си дейност работи и като адвокат. Подчертава, че тези две страни са равностойни. Но признава, че доста често академичните му занимания вземат превес над адвокатските му ангажменти.

„Получава се непрекъсната борба за надмощие, но се опитвам да намеря баланса“, казва той.

Преди година и половина кандидатства по Националната програма „Млади учени и постдокторанти“ на Министерството на образованието и науката. До този момент е писал главно статии в областта на гражданското право и процес, но има и епизодични публикации за домашното насилие.

„Реших да избира тази тема, която при кандидатстването беше формулирана като „Защитата от домашно насилие“ – казва д-р Топуров. – В последните три-четири години имах много опити да се прокара в закона реформа за защита от домашно насилие, но все безуспешни. Още преди да настъпи парламентарната криза, съществуваше такъв проблем. Имаше проекти за изменение на закона, но те не можеха да съберат достатъчно мнозинство в бързо разпускащите се парламенти. През лятото на 2023 г. все пак се осъществи дълго чаканата реформа.“

Но преди това да стане факт, д-р Топуров пише за неуспешните реформи, анализира кои са преимуществата и недостатъците на внесените предложения за изменение на закона. В рамките на спечеления от него проект подготвя и студия от 80 страници за международните стандарти на защитата от домашно насилие. Това са общите, принципни положения, на които следва да бъде основано регулирането на тази защита, установени от Европейския съд по правата на човека. България, като страна по Конвенцията, трябва да гарантира тези основни права на човека, които Конвенцията се опитва да защити и осигури.

Това става по различни начини – освен че държавата следва да се въздържа от всякакви неправомерни посегателства, тя трябва създаде и такава правна уредба, че всеки да бъде защитен. Да има не само правила, но и ефективни механизми за тяхното прилагане. Когато държавата не е изпълнила тези свои задължения, всеки да може да подаде жалба до съда по правата на човека, който да се произнесе дали държавата ни е изпълнила надлежно задължението си да гарантира основните права на човека. В монографията за международните стандарти д-р

Топуров анализира практиката на Европейския съд не само по делата срещу България, защото те не са чак толкова много, а обобщава общите проблеми в правната уредба на осъдените държави. Но подчертава, че Европейският съд не си позволява да казва на държавите какви точно правила следва да създадат, така че да гарантират правата на своите граждани. Съдът задава само общите, принципни положения, на които следва да се основава тази регулация. А страните трябва да ги конкретизират в съответни законови правила.

Съдът например постановява като основна цел

*да бъде дадена
своевременна защита
на пострадалите,*

а държавата следва да създаде правила, които да я осигурят не само на хартия, но и в реалния живот, чрез бърза и ефективна реакция от страна на държавните институции. Сред проблемите, които Европейският съд установява, е именно дискриминативното отношение на представителите на държавните органи при подаване на сигнал от страна на жертвите на насилие. Така например в някои дела е констатирано, че полицейските служители не само не съдействат на жертвата да упражни правото си да подаде

сигнал, но и дори я увещават да го оттегли. И това не е само единичен пропуск на конкретен служител, а общото отношение на държавната структура по този проблем, произтичащо от все още силния патриархален модел в обществото, за което

*насилието в семейството
не се разпознава като проблем.*

„Интересувах се основно от българската правна система – подчертава д-р Топуров. – С проведените изменения на специалния закон, приети 2023 г., се разшири кръгът на лицата, които могат да попаднат в хипотеза за домашно насилие. Даде се възможност за допълнителни мерки, за да може да се реагира по-ефективно от страна на държавните институции. Жертвите получават заповед за защита до дни. И всички органи по веригата трябва да са нащрек. Освен студията написах и две статии. Организирахме и конференция през ноември на тема „Реформа на защитата от домашно насилие“, което не се предвиждаше в проекта. Получи се мащабно събитие, на което се представиха 22 доклада. Сред участниците бяха не само учени от университетите и научните организации, но и адвокати, съдии и прокурори. Предстои да се издаде сборник с докладите от кон-

д-р Петър Топуров е асистент в секция „Гражданскоправни науки“ на Института за държавата и правото при БАН. В края на миналата година той спечели ежегодната награда за научна публикация в областта на правната наука, носеща името на д-р Илко Ескенази. Наградата се присъжда от 2005 г. от Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“ и мемориален фонд „Д-р Илко Ескенази“, създаден в края на 1994 г., за да подпомага професионалното и академичното израстване на млади хора. Конкурсят има за цел да отличи по един писмен труд в областите „Право“ и „Икономика“, свързан с интегрирането на България и нейното членство в ЕС и е предназначен за млади учени до 35-годишна възраст. Научното жури присъди наградата на д-р Петър Топуров за подготвената от него студия със заглавие „Домашното насилие като форма на нарушаване на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека“.

Това не е първата научна награда за него. През 2019 г. д-р Топуров получава и наградата за млади учени „Иван Евстратиев Гешов“, присъждана на всеки две години от Общото събрание на Българската академия на науките.

ференцията онлайн, за да може да се ползва свободно. Студията „Домашното насилие като форма на нарушаване на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека“ вече е достъпна в интернет на сайта на международна фондация „Св. св. Кирил и Методий“.

Д-р Топуров смята, че

промените в специалния закон до голяма степен ни приближават до международните стандарти,

установени в практиката на Европейския съд по правата на човека. Но остава големият проблем – как те ще се изпълняват на практика. Друг въпрос е, че често пъти жертвата е в ситуация, в която не може да търси защита, защото е икономически зависима от своя насилник. И ако имат общо дете, тя не знае как ще го гледа. Затова смята, че оставането в един дом с насилника е по-добре за детето. Особено трудно е за потърпевшите в малките населени места, защото буквално няма къде да се скрият. Жертвите са в капан и поради факта, че в някои случаи се чувстват виновни за това, което им се случва. Съществува и заблудата, че това е израз на любов. Домашното насилие може да бъде и вербално. „У нас критерият дали дадена проява е форма на домашно насилие, е доста нисък, а достъпът до защита – лесен“, подчертава д-р Топуров.

Младият учен е подготвил и кратък наръчник на защитата от домашното насилие с образци от документи, които могат да ползват жертвите. Той е на достъпен език и съдържа това, което дава законът. Не само специалният закон за защита от домашно насилие, а и какво предвиждат общото гражданско законодателство и наказателният кодекс в случаите на извършено насилие и причинени вреди на пострадалия. Кой може да иска защита? Как се развива производството? Как се пише молба за защита? Необходима е и декларация, в която пострадалият да заяви, че е пострадал, която има важно доказателствено значение в производството. Наръчникът също ще бъде качен онлайн, за да

е в помощ на всеки в нужда. Често пъти жертвите получават закъсняла защита поради неизпълнение още в началото на някои формални изисквания в подадената молба, например при непосочено ЕГН, недостатъчно конкретизиране на времето, мястото и начина на извършване на насилието и т.н.

До края на април ученият иска да напише научно-приложен коментар върху специалния закон за домашното насилие, ориентиран към практикуващите юристи. Интересно му е как българската съдебна практика ще реагира на новите правила. Посочва, че според официалната статистика на Висшия съдебен съвет всяка година има около 3500 новообразувани дела по закона за защита от домашно насилие.

„Има нещо много любопитно от гледна точка на наказателното право и наказателния процес – коментира д-р Топуров. – Когато насилникът наруши заповедта за защита и не изпълнява наложените му от съда мерки, това се води престъпление по Наказателния кодекс. Но когато се образува наказателно производство, че не се спазват мерките, голяма част от съдиите приемат, че пострадалият от домашно насилие не е страна в това производство. И по този начин не разполага с процесуални средства да влияе върху крайния акт на съда.“

Причината е, че за пряк обект на тези престъпления се приема самата правосъдна система, а не конкретното лице, пострадало от домашно насилие. И от тази гледна точка се казва, че не може да има пострадал и да участва в процеса като страна. Поради това тази година подадох сигнал до Върховния касационен съд, че би било хубаво наказателните съдии да постановят тълкувателно решение и да дадат указания на колегите си, че може да има конкретни пострадали от такива престъпления. Преди месец получих отговор от Върховния съд, в който бе потвърдено, че действително има проблем в това отношение и че ще бъде обърнато внимание на съдилищата да допускат в производството като страни и пострадали от домашно насилие от такива престъпления, изразяващи се в неспазване на издадената заповед за защита.“